

František Draxel: Neradostné vyhlídky Rumunského Banátu

Perspektivy Čechů z rumunského Banátu se zhoršily začátkem 90. let, kdy se naši krajané, především mladá generace, začali hromadně stěhovat - vlastně reemigrovat - zpět do mateřské země. Přestože se Česká republika zapojila do zlepšení životních podmínek a snažila se zmírnit vlnu reemigrace opatřeními ke zvýšení životní úrovně, například budováním přístupových silnic, zavedením vodovodu, opravami a vybavením škol, zavedením elektřiny, humanitární pomocí atd., nedokázala zabránit odchodu našich krajanů zpět do České republiky.

Navíc v polovině 90. let se začaly uzavírat doly a tak většina našich rodin ztratila poslední příjem, který zajišťoval ještě důstojný život. Muži se museli vrátit k zemědělství, které sice zabezpečovalo základní přísun potravin, ale nezajišťovalo žádnou spolehlivou budoucnost, která by zajistila našim dětem důkladné vzdělání. Nezaměstnanost se tak stala hlavním důvodem k odchodu. Nebyla to sice první vlna reemigrace, protože ta proběhla v polovině 50. let a byla vítána v našich vesnicích hlavně z demografických důvodů, dnes se však oblast potýká s opačným problémem. V roce 1992 se k české národnosti hlásilo v celém Rumunsku asi 5800 osob, z nichž přibližně 4650 žilo v Banátu. Při sčítání lidu z roku 2011 se v Rumunsku k české národnosti přihlásilo cca 1500 lidí (z toho cca 1100 v českých vesnicích a dalších 400 ve smíšených vesnicích a městech).

Starší generace a nemocní lidé často odchází za svými dětmi, jednak kvůli lepší zdravotní péči a jednak také proto, aby nezůstali sami na pospas osudu. Ve většině případů starší generace odmítá odejít, proto se střední generace obětuje a zůstává, aby se postarala o staré rodiče. Mladé rodiny se stěhují také proto, aby mohly dětem zajistit kvalitnější vzdělání, což má vážné dopady na skladbu obyvatelstva. Důvodem nevzdělanosti mladé generace byly geografické podmínky, proto se mladá generace nemohla uplatnit a zapojit do života obcí a komunit. V současné době je úbytek krajanů tak velký, že po více než 180 letech hrozí české komunitě zánik, a to ze dvou důvodů. Jednak odchodem/reemigrací a jednak porumunštěním zbývajících.

Od poloviny 90. let minulého století se pomocí začal systematicky zabývat český stát, především prostřednictvím MZV, pomoc však probíhá i prostřednictvím nestátních subjektů: Červený kříž, některé diecéze (např. Plzeňská a Ostravsko-opavská), Česká charita, sdružení Brontosaurus a v neposlední řadě nadace Člověk v tísni. Podpora Banátu probíhá také prostřednictvím MŠMT (skrze DZS), které vysílá učitele do našich škol a umožňují stipendijní pobyty na českých VŠ nebo organizují kurzy českého jazyka a kurzy metodiky výuky českého jazyka. Osobně jsem přesvědčen, že pro uchování češtiny a kulturního života je velmi důležité pokračovat ve vysílání českých učitelů do našich škol i nadále, aspoň do některých, kde je víc žáků.

Pro zlepšení ekonomické situace našich krajanů v Banátu je důležitá nejen podpora zakládání místních firem, ale i přilákání zahraničních firem, které by u nás budovaly své pobočky. Takto by podle mého názoru bylo možno udržet komunitu v původních vesnicích. Komunita by neztratila své kořeny a nezanikla by. Věřím, že jenom dostatek pracovních míst může zastavit odchod našich krajanů, hlavně těch mladých. Potom bude možné přilákat zpět již odešlé mladé rodiny. Investovaný kapitál by měl zůstat v regionu, zisk by měl jít zpět do firmy na její rozvoj. I když například v Gerníku byla otevřena dílna na výrobu elektrosoučástek, mladí přesto odcházejí za lepším životem. Skutečností je, že mladá generace jde za lepším výdělkem a životem. Minimální mzda na Gerníku je kolem 100 EURO měsíčně.

Přestože se již několik let plně agroturistika, nezajišťuje to našim krajanům dostatečnou obživu, i když je vnímána pozitivně, ale jen jako přivýdělek. Stále náročnější turisté požadují nové služby a standardy ubytování, ty ale ne všichni rumunští Češi je dokáží poskytnout. Zde se opět setkáváme s nedostatkem finančních prostředků, které ovšem naši krajané jen ze svého skromného zemědělství nemohou získat. I když agroturistiku vnímám jako pozitivní faktor, je třeba zdůraznit, že jejím prostřednictvím se do našich obcí dostává odlišná kultura, která způsobuje odklon od původní kultury a hrozí nebezpečí, že tak zanikne tradiční lidová kultura, která u nás přetrvává skoro 200 let.

Rád bych připomněl, že i rumunský stát klade důraz na zachování naší české identity prostřednictvím D.S.S.Č.R., např. skrze folklorní festivaly, které pořádáme již od roku 1989, i jiné akce. Chtěl bych zde podotknout, že i když je současná mladá generace dostatečně motivována našimi spolky, nemá zájem zapojovat se do kulturního života. Předpokládám, že tento nezájem je způsoben buď globalizací nebo pasivitou, ale s tímto problémem se určitě nepotýká jen česká menšina v Banátu. Chci zdůraznit, že v posledních letech měl náš spolek uzavřenou smlouvu s taneční školou Dvorana, prostřednictvím které se naše děti a mládež mohly učit naše lidové tance, ale s lítostí musím přiznat, že tento rok bude pro Dvoranu asi poslední. Za prvé nemáme děti a mládež, která by v tomto pokračovala a za druhé je malý zájem.

Na doporučení i českých turistů se prostřednictvím D.S.S.Č.R. začalo s opravou jedné budovy v obci Gerník, která má do budoucna sloužit jako muzeum české etnografie a kultury. Toto muzeum bude zajímavé i pro naše místní, kteří mají možnost dozvědět se více o své historii. Také děti našich krajanů, které nyní už žijí v České republice a které k nám přijíždějí na prázdniny, by měly možnost se dozvědět o své minulosti. V Rovensku již malé muzeum existuje v jedné místnosti tamní školy, ale není běžně přístupné veřejnosti, protože ve škole již druhý školní rok vyučuje učitelka rumunského původu. V minulých letech Národní muzeum z Prahy vykoupiło alespoň nějaké artefakty, které takto byly zachráněny. V budoucnu by možná mohly být znovu darovány muzeu v Gerníku.

S ohledem na cestovní ruch se pro prezentaci naší tradiční lidové kultury navrhuje zřízení skanzenů. Tento typ uchování lidové architektury se však u nás nedá zcela použít, protože domy ve skanzenu by byly obydleny a lidé chtějí žít moderně. Je pochopitelné a přirozené, že člověk si chce přizpůsobit svůj dům a nikdo nemůže lidem nařizovat, jak mají vypadat jejich domy, zda mají mít například plastová okna nebo splachovací záchod. Zároveň ale souhlasím s tím, že by se měla zachovat alespoň část tradiční místní architektury. Upozorňuji na to, že v Bigru se zachovaly původní komíny s dřevěnou konstrukcí a proutěným výpletem „omazaným“ hlinou. Dovedu si představit řešení, že když některé rodiny mají 2 nebo 3 domy, tak jeden dům v nezměněné podobě by mohl sloužit k ubytování turistů.

Jako mnoho turistů, kteří v posledních letech navštívili Banát, si myslím, že prezentaci tradiční lidové kultury v Banátu bychom měli dělat my sami, krajané, nikoli turisté z České republiky. A tady je ten zásadní problém kulturní tradice. S výjimkou náboženství, které je spíše záležitostí starší generace, by ostatní tradice (folklor) měli pěstovat mladí, kteří tu chybí. Kromě agroturistiky by naše budoucnost mohla být ve znamení návratu k lidové tvorbě - tradičních lidových řemesel (kovářství, kolářství, tkalcovství, tesařství, truhlářství). Názory na současnost a hlavně na budoucnost naší krajanské komunity a její kulturu se liší u nás v Banátu i v České republice. Je to velmi závažná problematika a proto je nutné, abychom se nad ní společně zamýšleli. V úvahu musíme brát různé faktory. Proto bych tu zmínil některé výhody a nevýhody

a také některé možnosti a nebezpečí, které české krajanské komunitě v Banátu v budoucnu hrozí. Dalším důležitým faktorem, který je nutno vzít v úvahu, je to, že pokud zanikne naše komunita, zanikne i její lidová tradice. Bohužel nemáme jistotu, že pokud přežije naše komunita, přežije i lidová tradice.

Můj osobní názor na budoucnost českého Banátu je stejný, jako ten, který uvádí ve své bakalářské práci Jana Kratochvílová z Vysoké školy ekonomické z Prahy v roce 2011. Proto si dovoluji z této práce citovat:

Analýza české krajanské komunity v Banátu

1. Silné stránky: lokální identita; zachovalé životní prostředí; relativní bezpečnost; atraktivita pro ČR (tradiční lidová kultura, vstřícná povaha místních); atraktivita pro české podnikatele (znalost češtiny, pracovitost, levná pracovní síla); kvalitní zemědělské produkty.
2. Slabé stránky: demografická struktura obyvatelstva; nezaměstnanost; nízká kvalifikace; obtížná dostupnost; nedostačující občanská vybavenost, špatná zdravotní péče; problémy s nedostatkem vody.
3. Příležitosti: podnikání a spolupráce s českými podnikateli; získání certifikace a vývoz zemědělských produktů; rozvoj České republiky; využívání fondů EU a zemědělských dotací; pokračování české pomoci; vyhlášení Bígru památkou UNESCO.
4. Hrozby: další úbytek obyvatelstva; nezájem ze strany podnikatelů; rumunská byrokracie a korupce; globalizační vlivy ovlivňující dosavadní styl života, zánik lidové kultury; podcenění sociokulturních vlivů České republiky; nedostatečná nabídka práce.

Analýza tradiční lidové kultury

1. Silné stránky: lokální identita; zakořeněnost tradic; pocit hrdosti; silná religiozita.
2. Slabé stránky: absence mladých; nedostatečná prezentace a popularizace folkloru; nedocení lidové kultury.
3. Příležitosti: prezentace a popularizace lidové kultury; vnímání lidové kultury jako kulturního kapitálu; česká pomoc; vyhlášení Bígru památkou UNESCO.
4. Hrozby: úbytek obyvatelstva; globalizační vlivy; akulturace; přílišná komercializace, ztráta autenticity; nezájem subjektů, které by mohly poskytnout odbornou pomoc.

Dovolte mi na závěr mého příspěvku na konferenci „Krajané a problém generací“ vyjádřit svůj osobní názor. Největší šance na přežití z českých vesnic v Rumunsku má jen Sv. Helena a možná také Gerník, protože tam některé rodiny pobírají docela slušný důchod jako bývalí horníci. Možná to zní pesimisticky, ale ostatní vesnice mají jen malou šanci na přežití v dnešních podmínkách. K záchraně Bígru může pomoci vyhlášení památkou UNESCO; Eibentál není zcela v centru zájmu České republiky; Rovensko je vesnice malebná, ale žije zde jen asi 65 stálých obyvatel. S ohledem na dopravní dostupnost je na tom nejlépe Šumice, ale protože je stranou a žijí zde jen sami starší lidé, o vesnici není zájem. Banát je vlastně místem, kde se setkávají dva světy: svět rodičů dnešních dětí, který je identický s životem prvních kolonizátorů, a moderní svět, plný novinek a změn, které sebou nese globalizace.